

Novotny Tihamér

„Hasznára lenni a köznek”

A marosvásárhelyi Maros Megyei Múzeum Bernády-gyűjteménye Szentendrén

Hamvas Béla *Az öt génusz [földje]*¹ – *A bor filozófiája* című, a múlt század '30-as '40-es éveiben hosszan érlelődő, de végleges formáját csak 1959-ben elnyerő nemzetkaraktológiai esszéit, s a Kemény Katalinnal közösen írt *Forradalom a művészetben – Absztrakció és szürrealizmus Magyarországon*² című könyvét a '80-as évek végén olvasva, akkoriban (1985-től 1997-98-ig a Ferenczy Múzeumban dolgoztam) fogalmazódott meg bennem (s talán velem együtt másokban is), hogy Szentendre valami egészen különös hely. Különös, mert a Hamvas által körülírt szellemiségek, a valaha itt tevékenykedő vagy ma is itt dolgozó alkotó-szellemek és produktumaik, valamint a kultúrtáj által nyíltan vagy burkoltan, de besugárzódik ez a terület, s az ötödikkal, az erdélyi génusszal épp Nagybányán és Marosvásárhelyen keresztül ismerkedett meg leginkább s a legmélyebben ez az alapvetően mediterrán hangulatú (délnyugat és nyugat szellemiségű) város a XX. század és a mai századelő folyamán.

„Közismert – írja Dr. Hann Ferenc művészettörténész –, hogy a Szentendrei Festők társasága 1928-ban csupa nagybányai iskolázottságú festőből, nyolc Réti növendékből verbuválódott. A nagybányaiakból lett szentendreiék még a harmincas évek közepén is vissza-visszajártak Bányára festeni.”³ De a trianoni békediktátummal elszakított nagybányai tájat és az erdélyi miliót nemcsak nekik idézte fel Szentendre és környéke, hanem az 1929-ben ideérkező Barcsay Jenőnek is. Őt azonban éppen az a Gulyás Károly református kollégiumi rajztanár indította el a pályán, aki 1907-ben megszervezte az első festőiskolát Marosvásárhelyen, a Teleki Téka épületében és kertjében. „A szentendrei dombok felelevenítették bennem gyermekkorom emlékeit, mély hatást tettek rám dúsan ágyazott formái, meleg, tartalmas színei, a talaj csupa felfelé törekvő vonala, formái” – írja egyik visszaemléke-

zésében Barcsay.⁴ S van itt még néhány különös dolog! Például az, hogy a *génuszok* marosvásárhelyi ütköző- vagy tükröző pontjából származó mamús művészek (lásd Marosvásárhelyi Műhely!)⁵, milyen természetességgel találtak rá a '80-as évek második felében a vajdások (lásd Vajda Lajos Stúdió!)⁶ segítségével a másik jelentőségteljes szellemi kereszteződés helyszínére, a Vajda Lajos és Korniss Dezső által újrafogalmazott Szentendrére, s annak „sajátos közép-kelet-európai” művészeti ideáljára.⁷ Ezért először Csokonai Vitéz Mihály (1773-1805) *Marosvásárhelyi gondolatok* című költeményéből (1798), majd Vajda Lajos (1908-1941) egyik feleségének címzett, 1936-os keltezésű leveléből kell idéznünk néhány sort ahhoz, hogy megértsük, mi is kapcsolódhatott itt össze (a két középpontban!) egy emelkedettebb szinten. Íme a Marosvásárhely ihletésében fogant Csokonai vers érvelése: „Múzsák! most olyan helyen elmélkedem, amely / A világ abroszán legkritikusabb hely, / Mely a csinos nyugat s a durva kelet közt, / A hatalmas éjszak s tehetetlen dél közt, / Középpontban lévén, tisztán kimutatja, / Milyen még az ember s földünk ábrázata.”⁸

Vajda Lajos Szentendrétől (!) szemlélt *genius loci* meghatá-

4 Barcsay Jenő: Munkám, sorsom, emlékeim, Magyar képzőművészeti Főiskola, Bp., 2000, 26. jegyzetpont, 196. o.

5 MA-MŰ / Marosvásárhelyi Műhely 1978-1984 Tegnep és Ma, Szentendrei Képtár, 1989. november 10 – 1990. január 28. Katalógus. A kiállítást rendezte a kiadványt szerkesztett: Novotny Tihamér.

6 UNICORNIS – A szentendrei Vajda Lajos Stúdió (VLS) és a Marosvásárhelyi Műhely (MA-MŰ) közös kiadványa, 1991, szerk.: N. T.; A szentendrei Vajda Lajos Stúdió (antológia), Szentendre, 2000, szerk.: N. T. – Wehner Tibor; Szentendrei Vajda Lajos Stúdió: 1972-2002 (Dokumentum- és szöveggyűjtemény), Szentendre, 2002, szerk.: N. T.

7 A tények kedvéért meg kell jegyezni, hogy a mamúsuk tanára, Nagy Pál (1929-1979) festőművész saját érdeklődését követve s Vajda Lajos iránti tiszteletét leróva, 1970-ben vagy '71-ben már járt Szentendrén. Erről tanúskodik az a festménye, amelynek kiindulópontja egy szentendrei fal- és ablakmotívum volt. A mű címe: Vakablak, 1971, olaj, vászon, 118x131,5 cm. (In.: Nagy Pál – A Hét művészeti melléklete, Marosvásárhelyi emlékkiállítás, 2003, szerk.: Irsai Zsolt, Marosvásárhely, 2004.) – Ugyanakkor jómagam is jelentős mamús műveket vásároltattam a Ferenczy Múzeum gyorsan gyarapodó kortárs gyűjteménye számára 1989 és 1997 között. – S azt már csak az érdekesség kedvéért említtem meg, hogy a marosvásárhelyi Szepessy László-féle gyűjteményben több vajdás képzőművésztől is találhatunk fontos műveket, Aknay Jánostól például több tucat fontos kis- és nagyméretű festményt, valamint szobanyomatokat.

8 Csokonai Vitéz Mihály összes költeményei. In.: mek.oszk.hu/00600/00636/html/vers 1798.htm – 7k -.

1 Életünk Könyvek, 1988.

2 Pannónia Könyvek, 1989. (Második, javított kiadás. Első kiadás 1947, Misztótfalusi.)

3 Nagybánya évszázada (a XX. század), MűvészetMalom, Szentendre, 2003. szeptember 20 – november 2. Katalógus-előszó.

rozása pedig, amely egyben képzőművészeti hitvallásának és programjának is tekinthető, így szól: „Magyarország helyzete (földrajzi) Európában olyan, hogy predestinálva van arra, hogy összekötő kapocs legyen Nyugat (francia) és Kelet (orosz) között; össze akarjuk forrasztani azt, ami e két póluson kulturálisan (művészetben) a kétfajta európai embertípus kifejeződését jelenti, *hídépítők* akarunk lenni. Magyarország hidat képez Kelet és Nyugat, Észak és Dél között...”⁹ A két város tehát a saját uralkodó géniuszukba foglaltan élte és éli meg „a nemzetnek és a két hazának”¹⁰ egy egyetemesebb szintre emelt szellemiségét. [Amint ez elmondható lenne Zalaegerszeg esetében is (nota bene: ez Vajda Lajos szülővárosa!), amely testvérvárosi kapcsolatot épített ki Marosvásárhellyel 1996-ban]¹¹.

A szentendrei MűvészetMalom tehát rendkívül jó érzékel és jó időpontban (a hátárok légiesedésének jegyében) nyúlt a marosvásárhelyi Bernády-gyűjtemény témához, amikor elindította a *Határtalanul – A Kárpát-medence múzeumai* című (uniós léptékű s egyben kulturális nemzetegyesítő) programsorozatát, amelynek első kiállítása *Európa művésztelepei – Nagybánya* címmel került rendezésre 2005-2006 őszi és télfordulóján az épület kész szárnyában.¹² (Mindkettő kurátora a marosvásárhelyi születésű, románul is jól beszélő Dr. Sütő Csaba, a Szentendre Művészetéért Alapítvány ügyvivője volt).

Azonban a Bernády-gyűjtemény című kiállítás megértése jóval bonyolultabb az előzőnél. Itt ugyanis „többféle irányból közelíthető meg a tárlat, mivel a történet egy korszerűsített vidéki város »új magyar« képtárának kialakulásáról szól – írja Dr. Szücs György művészettörténész, a kiállítás egyik rendezője és megnyitó személye –, mely mögött egy modern szemléletű polgármester, Bernády György (1864-1938) személye rajzolódik ki. Bernády nem csupán az éppen sürgető, aktuális részfeladatokkal foglalkozott, hanem mindig az egészet [és teszem hozzá, a távlatokat, a jövőt (megjegyzés tőlem)] látta: az ipar, a kereskedelem, a bankhálózat, az urbanisztika, az infrastruktúra átalakítását az élő organizmus, Marosvásárhely minél hatékonyabb működésének rendelte alá.”¹³

A szentendrei kiállításához készült remek, (néhány apró számítógépes szerkesztési hibától eltekintve) igen igényes, rendkívül tartalmas és hasznos információkkal ren-

delkező katalógus¹⁴ bőven taglalja (főleg Nagy Miklós Kund tollából) Marosvásárhely 73. választott polgármesterének (1902-11), majd a Székelyföld iparfejlesztési biztosának és a vármegye főispánjának (1912-17), Trianon után pedig a román parlament tagjának, Bernády Györgynek a tetteit, aki méltán kiérdemelte a „város-építő” epitheton ornast, állandó díszítő jelzőt. A város „áldásosztó első emberének” legfőbb, legnagyobb, legismertebb cselekedete a Lechner Ödön-féle építész iskola vendégszakemberei (Komor Marcell, Jakab Dezső) és a gödöllői művésztelep, illetve a magyar szecesszió alkotói (Körösfői-Kriesch Aladár, Nagy Sándor, Róth Miksa, Kallós Ede, Sidló Ferenc, Thoroczkai Wigand Ede) által épített és díszített Ferenc Közművelődési Ház, mai nevén Kultúrpalota, amely önmagában is egy műremek (!), valamint az ebben elhelyezett képtár, vagyis maga a jobbára általa válogatott és létrehozott, s 94 év eltelte után a mai Magyarországon újra elhíresülni látszó, sok vihart átélte képzőművészeti gyűjtemény. Bernády nem kis büszkeséggel és öntudattal (talán az eljövendő sorsunkat is megérezve, megsejtve) nyilatkozhatta 1913-ban, *A maros-vásárhelyi közművelődési ház* című cikkében, a Magyar Iparművészt hasábjain, hogy „készen áll a magyar közművelődés marosvásárhelyi temploma. A gondviselés különös jóvoltából beteljesedtek álmaim, a mű valóban azzá lett, aminek az első pillanatban terveztem, minden ízében magyar, védőbástyája az erdélyrészi magyarságnak, fegyvertára a magyar kultúrának, tárháza a tudományoknak, kincsháza a magyar képző-, ipar- és zeneművészetnek, második otthona a hatalmasnak és alacsony sorban élőnek, a gazdagnak és szegénynek, az aggyastyánnak és ifjúnak egyaránt.”¹⁵ ... És a Közművelődési Palotában elhelyezett gyűjtemény jellegében és tartalmában – ezt bátran hangsúlyoznunk kell (!) – pontosan megfelelt a korszellemnek, Bernády György színes egyéniségének, hazafias, konzervatív liberális, demokratikus szellemének, keresztény beállítottságának, kiegyensúlyozott jellemének, széles látókörű, jól megalapozott, közhasznúságra törő műveltségének, és vezetőosztálybeli, az újdonságokra is nyitott, polgári ízlésének. S hogy mennyire nem légből kapottak ezek a szavak, álljanak itt az ő önvallomások mondatai, amelyeket 1920. május 15-én, tehát a Trianoni békeszerződés aláírása előtt, az aggodalom, a lelkiismeret és a felelősségérzet parancsának engedelmeskedve, a románok

9 Vajda Lajos levelei feleségéhez, Vajda Júliához, Szentendre, 1936. augusztus 11. In.: Mándy Stefánia: Vajda Lajos, Corvina Kiadó, Bp., 1983, 182. o.

10 Csokonai Vitéz Mihály: Marosvásárhelyi gondolatok... Im.

11 Lásd a Pannon Tükör, 2007/6. számát!

12 A tárlat anyaga a Máramaros Megyei Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria anyagából válogatódott.

13 Szücs György: Egy polgármester életműve, Műértő, 2007. december, 9. o.

14 Határtalanul – a Kárpát-medence múzeumai / Maros Megyei Múzeum Bernády-gyűjtemény, MűvészetMalom, Szentendre, 2007. október 20 – 2008. február 17. A kiállítást rendezték, és a katalógust összeállították: Dr. Sütő Csaba, Szücs György, Simon Endre. A kiadványban az említett szakembereken túl még Ioan Şulea és Nagy Miklós Kund tollából található tanulmányokat a témával kapcsolatban.

15 Nagy Miklós Kund: Bernády György és kora. In.: Határtalanul..., im.: 21. o.

által megszállt Erdélybe visszatérve (!), Marosvásárhelyen vetett papírra. Ebben a nyílt levélben saját beállítódását, életfelfogását és hitvallását ecsetelte: „Magyarnak szült édesanyám; magyarnak nevelt áldott emlékü jó atyám, magyarnak éreztem, vallottam magam mindig, annak érzem és vallom magamat ma is, magyarként akarok és fogok tovább élni, s ha Isten rendelése beteljesedik, magyarként fogok és akarok meghalni is. Keresztény volt neveltetésem, keresztényként viselkedtem mindenkor, s keresztény megadással várom és tűröm az engem illető rendeléseket. Születésemnél, neveltetésemnél és hajlaimaimnál fogva liberális és demokratikus érzésű voltam és vagyok ma is, de liberalizmusom, demokratikus érzésem soha sem lépte túl azt a határt, amelyen túl hazám, nemzetem érdekeit, avagy vallásos érzésemet sérelem érhetne volna. (...) Hazajöttem azzal a szilárd elhatározással, hogy osztozom véreim jó, avagy balsorsában, igyekszem a megmenthetők és megmentendők megmentésének, a kedélyek megnyugtató munkájából az engem illető részt becsületesen kivenni, a fenyegető bajokat, veszedelmeket elhárítani s beilleszkedve a nehéz helyzetbe, a kölcsönös megértést bármilyen nehézségek árán is előmozdítani. (...) Egész életemen át egyetlen vágyam, egyetlen célom volt, hasznára lenni a köznek...”¹⁶

Így már egészen érthető a kiállítás kurátorainak (Dr. Sütő Csabának, Dr. Szücs Györgynek és Simon Endrének) az a szándéka, hogy a Maros Megyei Múzeum képzőművészeti anyagából – figyelem, ma már több mint háromezerre tehető a beletárolt anyag (!) – elsősorban a Bernády György által alapított és megteremtett törzsgyűjteményt, tehát a Trianon előtti állapotot kívánták érzékeltetni és a nézők elé tárni. Mert gondoljunk csak bele, ez az első világháború előtti Szépművészeti Múzeumból kölcsönkapott 68 darabos letéti állomány, amelyet Bernády négy egymást követő alkalommal Térey Gábor főigazgató és Rózsaffy Dezső festőművész, művészettörténész-muzeológus segítségével válogatott ki és állított össze 1912-13-ban, kiegészülve az általa a város pénzén vásárolt 15 műtárggyal, s néhány adományozott alkotással, túlélte a két nagy viláégést és átvészelte a józan (a paritásos alapon működő) és az erőszakos, a devalváló és a negligáló románosítási szándékokat és törekvéseket is.

1919-ben, a városi képtár első tárgymutatójában, amelyet Demeter Róbert festőművész, gondnok (muzeológus) készítettet el, már 94 műalkotás szerepelt, tudjuk meg Simon Endre festőművész kiváló, alapos, sok újdonsággal szolgáló, részletes tanulmányából, amely a már említett kiállítási katalógusban jelent meg.¹⁷ Tehát a Szentendrére hozott Bernády-gyűjtemény három szinten elhelyezett 42

reprezentatív műve és a csatolt könyv-katalógus lényegében ezt az állapotot tükrözik. Ez utóbbiba egyébként belekerült az egész tárlat színesben kinyomtatott minden egyes műalkotása és a teljes Bernády-gyűjtemény fekete-fehér reprodukciókban megörökített, adatolt törzsanyaga, valamint külön tételként az az öt mű is, amely 1941-ben visszakerült a Szépművészeti Múzeumba (ezeket ma már a Magyar Nemzeti Galériában őrzik), tehát mindösszesen 95 munka.

[Marosvásárhelyen 2002-2003-ban ünnepelték a Városi Képtár megalakulásának 90. évfordulóját. Erre az alkalomra a korszerű muzeológiai követelmények szerint újrendezett kiállítás mellé két reprezentatív kiadványt is szerkesztettek (a *Nagy Imre és az Árnyék és fény* című katalógusokat). A 2007-es új marosvásárhelyi válogatásba kegyeleti okokból bekerült Demeter Róbert¹⁸ két portréja és egy mitológiai jelenete, valamint Bordy András¹⁹ *Bernády György portréja* (1934) is. A magyarországi kurátorok tehát rendezett körülmények között foghattak a munkájuk kivitelezéséhez.]

A szentendrei kiállítás válogatott anyaga és a katalógusban közölt teljes gyűjtemény a magyar képzőművészet több mint nyolc évtizedét mutatta, mutatja be. Ebben az intervallumban a legkorábbi mű Barabás Miklóstól (1810-1898) (*Női arckép*, 1838), a legutolsó pedig a fentebb említett Bordy Andrástól (1905-1989) származik. Míg az első a táblabíró világ még enyhén klasszicizáló, de már biedermeier felfogásban fogalmazott, addig a második a posztimpreszionista stílusban előadott jellem- vagy portréábrázolásnak a rendkívül finomra sikeredett, igazmondó remeke. Ez a két stílusvégpont tehát pontosan tükrözi Bernádyknak azt az átfogó elképzelését és álláspontját, hogy a Városi Képtár anyaga egyrészt váljék Erdély egyik leggazdagabb gyűjteményévé, másrészt legyen képes bemutatni a XIX. századi és a XX. század eleji Magyarországnak az egyetemes európai tendenciákba ágyazódó minden jelentős stílusvonulatát az akadémista szemlélettől az innovatív festészeti folyamatokig. Így a gyűjtemény változatos műfajaiban és témáiban [úgy mint táj-, város- és (népi vagy polgári) életkép, csendélet, enteriőr, portré, akt, jelképi, történeti és bibliai esemény- vagy jelenetábrázolás] egyaránt találunk szép darabokat: a túlfűtött romantikától [Brodsky Sándor (1819-1901): *Zuhogó víz*, 1846-56 között; Markó Ferenc (1832-1874): *Olasz táj*, 1865; Lotz Károly (1833-1904): *Szürkület*, 1854-58 között] a részletező vagy az oldott és a pszichologizáló realizmusig [Dósa Géza (1846-1876): *Férfi fejtanulmány*, 1869 körül; Baditz Ottó (1849-1936): *A kihallgatás (Bede Anna tartozása)*, 1873; Pállik Béla (1845-

16 Nyílt levél – írta Bernády György, Marosvásárhely, 1920. május 15. In.: Bernády György emlékiratok, Marosvásárhely, 2007, szerk.: Nagy Miklós Kund, 41; 45; 57. o.

17 Képtár az idő sodrában. In.: Határtalanul..., im.: 37. o.

18 Ő 1925-ig volt a képtár első gondnoka, muzeológusa.

19 Bordy András nevét van, aki i-vel, s van, aki y-nal írja a katalógusban. Én az utóbbi változatot használtam. Ő 1941-től 1971-ig volt a képtár gondnoka, muzeológusa.

1908): *Kosok az akolban*, 1870-es évek; Gróf Nemes Elza (1843-1899): *A Damenstift belseje*, 1877; Lotz Károly: *Kornélia*, 1894-99 között; Bruck Miksa (1863-1920): *Sváb udvar*, 1898; *Balaton melléki csárda*, 1894-1900 között; Katona Nándor (1864-1932): *Fenyőerdő*, 1890-es évek; Valentiny János (1842-1902): *Cigányfiú*, 1878-86 között; Bihari Sándor (1855-1906): *Érdekes könyv*, 1900-06 között; Zemplényi Tivadar (1864-1917): *Nagypéntek*, 1908-12 között], a historizmustól [Eisenhut Ferenc (1857-1903): *Hunyadi kirohanása*, 1896-1900 között; Réti István (1872-1945): *Honvédtemetés*, 1899] az impresszionizmusig és a nagybányai „neós” ízekig [Márk Lajos (1867-1940): *Intimitások*, 1896-99 között; Szilányi Lajos (1869-1949): *Eső után*, 1899; Tull Ödön (1870-1911): *Incselkedés*, 1890-es évek; Zombori Lajos (1867-1933): *Sárga ló*, 1899; Koszta József (1861-1949): *Szénát gyűjtő lány (Mezőn)*, 1902-03 között; Fényes Adolf (1867-1945): *A folyó*, 1904-10 között; Pállya Celesztin (1864-1948): *Debreceni vásár*, 1905; Olgyay Ferenc (1872-1939): *Holdas út*, 1905-09 között; Edvi Illés Aladár (1870-1958): *Búzahordás*, 1903-12 között; Magyar Mannheimer Gusztáv (1859-1937): *Fürdő gyermekek*, 1909; Kalivoda Katalin (1870-1936): *Vásár után (Kendőpróbálók)*, 1907-12 között; Csánky Dénes (1885-1972): *Kőbányában*, 1911], a barbizoni bensőséges tájbrázolástól (Paál László) a Bastien-Lepage-féle finom naturalizmusig [Bubics Zsigmond (1821-1907): *Korneuburg környéke*, 1890-es évek; Nádler Róbert (1858-1938): *Érdekes olvasmány*, 1890; Pataky László (1857-1912): *Krumpliszüret*, 1894; Poll Hugó (1867-1931): *Miatyánk*, 1898; Jendrassik Jenő (1860-1919): *Lidérc*, 1898], az akadémiáktól [Kardos Gyula (1857-1908): *Az istenfélő Jób*, 1886; Gyárfás Jenő (1857-1925): *Öreg székely*, 1899; Flesch-Brunningen Ludmilla (1859-1934): *Krisztus imádása (Triptichon)*, 1900; Éder Gyula (1875-1945): *Salomé*, 1907] a plein air-ig [Mészöly Géza (1844-1887): *Őszi naplemente a Balatonnál*, 1883-85 között; Deák-Ébner Lajos (1850-1934): *Elázott vásár*, 1880-83 között; Spányi Béla (1852-1914): *Jajce vára*, 1893-1905 között], az orientalizmustól [Tornai Gyula (1861-1928): *A Puri főtemplom*, 1900-as évek; Wágner Sándor (1838-1919): *Alhambra*, 1900-as évek] a szecesszióig [Thorma János (1840-1937): *Tessitori Nóra*, 1896-1902 között; Vida Árpád (1884-1915): *Családom*, 1909; *Női portré*, 1914; Zichy István (1879-1951): *Szent Margit legendája*, 1905-13 között; Kandó László (1886-1950): *Női arckép*, 1912], a szimbolizmustól [Kacziány Ödön (1852-1933): *Pallida Mors*, 1897-1909 között; *Várégés*, 1890-es évek; Mendlik Oszkár (1871-1963): *Bolygó hollandi*, 1892; Vaszary János (1867-1939): *Ádám és Éva*, 1900²⁰; Paczka Ferenc (1856-1912): *Guggoló asszony*, 1905-12 között; Béli-Vörös Ernő (1882-1922): *Nagy víznél*, 1904-

20 Sajnos csak a reprodukciója szerepelhetett a kiállításon, mert kölcsön adták a Magyar Nemzeti Galériában rendezett Vaszary életmű kiállításra.

13 között] a posztimpresszionizmusig (Bordy András). Külön ki kell emelnünk azokat a műveket, amelyeket Bernády vásároltatott a gyűjtemény számára! Ezek szinte mindegyike azt bizonyítja, hogy egyrészt igen jó érzéke volt az értékek kiválasztásához [pl. Hegedűs László (1870-1911): *Krisztusfej*, 1905; Fényes Adolf (1867-1945): *Civakodó mosónők*, 1896; Feszty Árpád (1859-1914): *Part menti fűzek*, 1890-94 között; Munkácsy Mihály (1844-1900): *Mosónők*, 1970-72 között; Paál László (1846-1879): *Falu szélén*, 1877; *Erdő mélyén*, 1877], másrészt azt, hogy naprakész tájékozottsággal rendelkezett az új törekvések irányában. Így kerülhettek az anyagba azok a nagybányai művészetet reprezentáló festmények, amelyeket ma is a kiállítás és a gyűjtemény legszebb, legnívósabb darabjai közé sorolhatunk [Szenes Fülöp (1863-1944): *Yvette*, 1905-12 között; Réti István (1872-1945): *Interieur*, 1908; Ferenczy Károly (1862-1917): *Krisztus sírba tétele*, 1903; *Szinyei Merse Pál arcképe*, 1910].

Jóllehet, a szorosán vett Bernády-gyűjteményben több a valamikori letéti anyag, hiszen ez alapvetően a Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter (1895-1903) által kezdeményezett „kulturális decentralizációs” program teremtette lehetőséget kihasználva született meg – tudniillik ez a hosszú távú terv a Szépművészeti Múzeum és a Nemzeti Szalon közreműködésével, valamint a helyi kulturális egyesületek részvételével szorgalmazta a vidéki kiállítások és az önálló képzőművészeti kollektívák létrejöttét²¹ – azért maradt hely a saját elképzelések, a folytatás, a bővítés kibontakoztatására is. Így kerültek a Bernády-gyűjteménybe a már említett szerzemények mellé a marosvásárhelyi születésű és vonatkozású művészek alkotásai [Dósa Géza, Vida Árpád, Demeter Róbert, Kacziány Ödön, Kernstok Károly (*Báró Kemény Károly portréja*, 1900), Bordy András, s később Hajós Károly, Aurél Ciupe], majd a Képtár Múzeummá alakulása után a magyaroké mellé a román alkotók művei is.

S jóllehet, ezek a munkák ma már nem képezik a magyar állam tulajdonát, – hiszen „a Marosvásárhelyi Képtárban maradt műveket más szlovákiai és romániai múzeumok letéteihez hasonlóan miniszteri engedéllyel 1948-ban az eredeti leltárból törölték”²² – mégis az új helyzetben (sok viszontagság után) újra közkinccsé, a magyar (és talán a román) identitás részévé válhattak és váltak. (Ehhez persze szükség volt egy Bordy Andrásra, aki a második világháború végén a Képtár gondnokaként, féltve a gyűjteményt a megsemmisüléstől, egy bátor húzással a palota alagsorába szállíttatta és bepalatizta (!).

21 Ezzel kapcsolatban lásd Szücs György tanulmányát (Múzeum, képtár, történelem)! In.: *Határtalanul...*, im.: 22. o.

22 Szücs György: *Múzeum, képtár, történelem*. In.: *Határtalanul...*, im.: 27. o. 22. jegyzetpont.

Ezt az időszakot tehát a pincében vészelték át a művek.)²³ – „A második világháború szelleme nem követhet mindig minket – fejtegeti Simon Endre a katalógusban –, most már végleg le kell zárjuk ezt az időszakot, mert nem élhetünk mindig nyomasztó időköt, így nem lehetünk méltó tagjai egy felnőni vágyó közös Európának.”²⁴ Hát tegyünk érte mi is, hogy ez így legyen!

Bernády György, a „városépítő” (s később mint békítő

23 Ezzel kapcsolatban lásd Simon Endre tanulmányát (Képtár az idők sodrába)! In.: Határtalanul..., in.: 41. o.

24 Simon Endre: Képtár az idők sodrában. In.: Határtalanul..., im.: 44. o.

„békekövet”) hitt abban, hogy a művészi alkotások hatására megváltoznak az emberek, hogy a befogadók gondolkodása és tudása gazdagodik, hogy a rendszeres tárlatlátogatók érzései, ismeretei nemesednek és finomodnak. S hitte a művészet társadalomformáló, közösségteremtő erejét.

Valahogy ezt az érzést hozta el nekünk ez a kiállítás. Majd száz évre visszatekerve számunkra az idő kerekét, hogy valamit mi is (az anyaországiak!) újra kezdhessünk.

[MűvészetMalom, 2007. október 20. – 2008. február 17.]

Bordy András: Bernády György portréja (részlet)

Poll Hugó: Miatyánk (részlet)